

Escola oberta a la diversitat

Integració Educativa

Neus García
Jacint Padro
Teresa Ros
Vicenç Tirado

Jornadas de debat de CC.OO. sobre Reforma educativa, 27 i 28 de febrer

1. Marc conceptual en el que ens situem

L'escola no és l'origen de les desigualtats socials existents, que en molts cops estan a la base de la diversitat de les necessitats educatives que presenten el nois i noies a les aules.

Si això és així, l'escol tampoc és la solució a aquestes desigualtats socials. Es més, l'escola, avui, ni tan sois és eficaç en la redistribució d'oportunitats socials, doncs hi ha altres factors que hi contribueixen molt més: la classe social a la que es pertany...

Si bé el estudis, l'escola, no són sinònims de promoció social, de trobar feina, el no tenirlos és sinònim de no trobar feina. D'aquí la importància de l'escola, del sistema educatiu. Caldrà doncs una escola que no aprofundeixi encara més les diferències socials; caldrà un tipus d'organització que no produeixi tancaments definitius als seus membres. En definitiva, ha d'ésser una escola integrada, de tronc comú i integradora de tots els interessos, de totes les necessitats.

No hauria de ser una escola uniforme perquè, entre d'altres coses, un currículum uniforme tendeix sempre a promocionar un sol model de vida, de continguts, metodològic, etc., coincidint amb les dels grups socials dominants (veure per exemple, com l'academicisme es promociona a l'escola). L'escola diversificada ha de permetre adaptar-se millor a les diverses necessitats dels nois i noies, que tingui present les característiques socio-culturals dels alumnes, geogràfiques, etc. Però aquesta oferta diversificada no ha de contribuir a segregar els alumnes en 1^a, 2^{ona}. o 3ª categoria; que les coses diverses que es puguin arribar a fer no predeterminin el futur dels nois, ni tan sois els posteriors estudis.

Això comporta que en una escola integrada (comprehensiva) malgrat a l'oferta diversificada (continguts, mètodes, organització, programes, etc.) al final de l'escolarització obligatòria es doni una sola titulació.

1.1 Canvi en la concepció de «l'educació especial»

El tema central és com l'escola entén la diversitat sociocultural, personal, etc., i com li dona resposta en una societat democràtica, prenent com referent les idees generals abans exposades.

En primer lloc volem afirmar que el model d'actuació ha d'ésser eminentment -sense obviar, es clar, la societat que envolta l'escola- educatiu. Això vol dir que s'ha d'afavorir el desenvolupament màxim dels alumnes, bàsicament a partir de l'escola i en l'escola.

Les idees-força de l'escola oberta a la diversitat creiem que han de ser:

- Tots els nois i noies tenen dret a desenvolupar-se el màxim possible i per tant d'arribar als objectius finals de l'educació. Tothom és educable.

- Aquestes finalitats de l'educació no són altres que l'alumne arribi a tanta autonomia i autoconfiança que pugui assumir la direcció de la seva pròpia vida així com que augmenti la seva comprensió del món que l'envolta perquè actui amb la responsabilitat de la que és capaç.

- La resposta educativa ha de produir-se en el marc de l'escola ordinària i dels serveis educatius ordinaris, sempre i quan respongui a les necessitats educatives dels alumnes.

Amb aquesta concepció el fonamental no és tant la integració sinó que el sistema educatiu, en tots els nivells educatius, respongui a les necessitats educatives de tots els alumnes sigui el que sigui el seu grau d'especificitat (déficit psicològic, sensorial, social, escolar, etc.). Això comporta que no hi hagi una única resposta educativa per a tots els alumnes.

2. Com organitzar la resposta educativa?

Tot el dit fins aquí implica canvis en l'organització dels diferents nivells educatius i de l'escola i això per dues raons fonamentals:

- Nois i noies que es troben fora de l'escola ordinària han de ser acollits en el sistema ordinari.

- S'han de millorar les condicions de l'escola ordinària per tal de donar resposta també a aquells alumnes que s'enquadren en el nombre de fracassos escolars, abandons, etc.

Dividirem aquesta resposta en diferents apartats:

2.1. Marc curricular

A) ORGANITZACIO DEL CURRICULUM

Es tracta de reflexionar com s'hauria d'organitzar el que l'alumne hauria d'aprendre en un ensenyament obligatori i en un cicle educatiu. Proposarem aquí alguns principis i qüestions que creiem s'han de tenir present:

a.1. Quines són les crees/assignatures de les que ens servim per organitzar el que aprendre i que minorin a l'alumne a satisfer les seves necessitats educatives en un cicle educatiu i en un moment evolutiu concret. Quan aquesta organització més s'apropa a la realitat que envolta al noi i a la seva forma d'aprendre molt millor. És evident que la realitat no apareix seccionada o parcialitzada sinó globalitzada, en qualsevol fet o aconteixement apareixen diferents àmbits del saber. Així doncs quan més globalitzat sigui l'ensenyament serà millor per l'alumne i sobretot per aquells que, per les raons que sigui, presenten més dificultats per accedir al saber.

Es evident, també, que quan més petits siguin els nois més difícil els és accedir a aprendre si parcialitzem massa en assignatures el saber. En aquest darrer cas s'hauria de

tenir present la interrelació que hi ha entre diferents disciplines en l'explicació d'aconteixements.

a.2. El temps de dedicació setmanal a una àrea del saber és molt important. Àrees/Assignatures de poques hores setmanal- no s'han de dispersar a l'alumne/a en l'aprenentatge sinó que tendeix a que els professors/es actuen a la classe amb un esquema en el que predomina l'explicació general dels temes en detriment del treball concret; dels resultats finals i no del procés de l'alumne/a en resoldre qualsevol qüestió.

a.3. L'optativitat a mesura que s'avança en els diferents nivells educatius és un dels aspectes que pot arribar a ajudar a flexibilitzar el Sistema Educatiu, doncs l'alumne pot escollir allà que més desitja en un moment determinat. Sobre tot és interessant quan l'alumne/a comença a tenir interessos més definits i/o quan hi ha una desmotivació per l'escola i l'aprenentatge.

De totes formes volem recordar que el fonamental no és l'optativitat o no sinó que el que es treballa a l'escola, sigui optativa o obligatòria, s'adopti a les necessitats de tots els alumnes, hi hagi diversitat d'actuacions pedagògiques davant la diversitat de nivells educatius.

Aquesta optativitat hauria de tenir uns certs límits: que contribueixi a la consecució dels objectius generals d'aquell cicle i en conseqüència que no serveixi per realitzar minilicències a alguns alumnes ajudant, encara més, a diferenciar un centre d'altres.

B) UN ÚNIC MARC CURRICULAR

Tots els/les alumnes necessiten d'ajuts pedagògics per tal d'assolir els fins generals de l'educació de que parlàvem a l'apartat primer. També és evident, però, que hi ha alumnes que per assolir-los necessiten d'ajuts pedagògics més específics. Tant les necessitats educatives ordinàries (que afecten a la gran majoria) com les específiques (afecten a un percentatge més reduït) són una mateixa cosa: ajuts que cal proporcionar per aconseguir les finalitats de l'educació.

Si el currículum és un element fonamental, no l'únic, perdonar resposta educativa a les diferents nivells educatius dels alumnes, serà també evident la necessitat de tenir un únic model curricular permeti elaborar els objectius de cada cicle educatiu, elaborar i revisar continguts, elaborar metodologies i situacions educatives específiques. I tot això per tots els alumnes.

Com en el currículum s'intenten concretar les finalitats de l'educació, ha de ser un punt de referència comú a tots i a tots els nivells educatius. Algunes consideracions que s'han de tenir present en la proposta de currículum a cada cicle són:

- Els objectius generals de cicle han d'ésser el referent a assolir per tot els alumnes.
- Els objectius generals de cada àrea han d'ésser molt generals per tal que cada alumne/a se situï respecte a ells segons el grau que li permeti les seves possibilitats. Això vol dir que dins d'un mateix objectiu a assolir per tots, cada alumne/a o grup d'alumnes pot aprofundir més o menys segons les seves capacitats, permetent al professor/a adequacions d'uns mateixos objectius (no sols és clar en el cas de nens/es sords, cecs, paralítics, sinó també d'alumnes amb dificultats d'aprenentatge per altres raons).
- La programació concreta a partir dels objectius generals de cicle i de cada àrea la de realitzar cada grup de professors/es tenint present la realitat socio-cultural dels alumnes i les seves necessitats educatives. Per tant l'Administració no hauria de donar programacions.

En tot cas solament recursos perquè els professors/es puguin elaborar-los.

Tot aixó ha de permetre que els alumnes puguin realitzar objectius i continguts complementaris i alternatius si així ho necessiten; que els/les alumnes puguin anar al seu ritme aprenent; que els/les professors/es puguin realitzar diferents estratègies instructives (metodes, agrupacions d'alumnes, etc.) segons les necessitats educatives dels/les alumnes.

Val a dir que siguin quines siguin les adequacions fetes si van referides als objectius generals de cicle i àrea, la titulació al final de l'ensenyament obligator serà la mateixa.

2.2. Serveis que cal que les escoles tinguin a la seva disposició

A) MESTRE/A, PROFESSOR/A, TUTOR/A

- El mestre/a, tutor/a a l'EGB actual i el professor/a a E. Secundan és l'element fonamental i essencial en la pràctica docent, per tal cal que cada centre disposi d'aquells que li pertoquen. Cal que el Sistema educatiu contempli que els professors/es que incideixen en un mateix grup de classe necessiten de temps per poder-se reunir i elaborar col·lectivament els materials, els programes, les estratègies instructives necessaries per realitzar la seva tasca pedagògica.

Aixó ha de comportar que des cada nivell educatiu es facin propostes respecte a:

- Tipus d'agrupacions de professors/es perquè no hi hagin massa en cada grup.
- Hores mínimes necessaries i quina consideració tenen (lectives, dedicació, etc.).

- L'acció tutorial entesa com el treball col·lectiu dels professors/es i mestres que treballen en un mateix grup. El tutor/a és coordinador/a d'aquesta acció. En tots els nivells educatius és necessaria aquesta acció.

Per les funcions que se li haurien de donar cal reflexionar:

- Retribució o no.
- Hores de dedicació i a càrrec de que aniria.
- Agrupacions/reunions que caldrien realitzar entre els diferents mestres, professors/es.

B) MESTRE DE SUPORT/HORES DE SUPORT

Si bé en l'EGB actual està contemplada la figura de mestre de suport no ho és a secundaria. Més a més a EGB existeix l'especialitat de terapeutica el que fa que, en teoria, hi hagi professionals especialitzats en el tractament de necessitats educatives especials, cosa que no ocorre a secundaria. Per aixó en aquesta última ens sembla més útil parlar d'hores de suport: hores de professor que el centre hauria de tenir més i que s'incorporarien en els departaments corresponents.

b.1. Mestre de suport

- La seva funció ha d'estar contemplada en el projecte educatiu del centre. Es un mestre al servei de l'escola no d'uns alumnes.

- Hauria de treballar en col.laboració amb el mestre tutor i a nivell de cicle.
- Fonamentalment el seu treball hauria d'esser d'assessorament amb les mestres i, en segon terme, però sense oblidar-ho, tractar casos individuals.

Cal que cada cicle estableixi els mestres de suport necessaris per nombre d'alumnes i/o unitats.

b.2. Hores de suport

Són hores a disposició del centre però que segons el projecte educatiu hauria de valorar-se a quin departament s'afegirien sense caure en corporativismes.

Aquestes hores de suport, no d'especialista, han de servir per millorar el procés d'ensenyament i aprenentatge dels alumnes bé perquè es poden fer ratios de 20/1 en algunes assignatures, bé perquè hi ha 2 professors en cada aula, bé perquè es reforça alguna àrea o aspecte (lectura, biblioteca...).

Cal estudiar cada quants alumnes cal hores de suport.

C) PROFESSIONALS ESPECIALITZATS: LOGOPEDES, CECS...

Cal que les escoles i instituts tinguin a aquests professionals especialitzats allà on hi hagi alumnes amb unes necessitats molt especials: sords, cecs... El seu treball -complementari del mestre de Paula i de suport- ha de realitzar-se en col.laboració amb els mestres d'aula o tutors i/o professors d'assignatura. Es evident que també han de realitzar tasques amb alumnes concrets.

Haurien d'estar adscrits al centre formant part del claustre, evitant el màxim el mestre itinerant adscrit a un EAP. Pel demés creiem que les funcions atribuïdes al mestre de suport foren vàlides també pel mestre especialista. Haurien d'ajudar als professors en les adequacions curriculars...

Cada sis alumnes de les característiques descrites haurien d'ésser suficients perquè l'escola o institut tingués adscrit al claustre un mestre especialitzat.

D) EQUIPS D'ASSESSORAMENT I ORIENTACIÓ PSICOPEDAGÒGICA (EAP)

Aquest equip han d'estar formats per pedagogs, psicòlegs, assistents socials i metges, com a mínim.

Han d'actuar fonamentalment a l'escola i des d'ella projectar la seva actuació, si cal, més enllà d'ella quan les circumstàncies ho requereixen.

Cal que l'equip sigui sectorial, es a dir que intervingui des de fora de l'escola i en diferents escoles del sector.

Les seves funcions més fonamentals serien:

- Treball i assessorament als mestres/professors, al mestre de suport, mestre especialista.
- Contribuir amb els mestres i professors a la prevenció educativa.
- Contribuir a la detecció i valoració de les necessitats dels alumnes.

- L'orientació professional, escolar i psicopedagògica que ajudi als alumnes a accedir als objectius generals proposats i que afavoreixen el màxim desenvolupament possible.

Una de les mesures més immediates a prendre és ampliar la seva actuació a l'ensenyament secundari incorporant nous membres.

Cada escola o institut hauria de rebre dos cops a la setmana, com a mínim, el treball d'un professional o dos (en el cas d'ampliar-se a la secundària).

L'equip més a més hauria de tenir un temps de la seva dedicació pel treball i reflexió col·lectiva amb la resta dels membres de l'equip així com un temps pel seu treball individual.

E) CENTRES DE RECURSOS

Entesos com centres de trobada de professors i mestres per elaborar conjuntament materials, recursos, didàctiques que els ajuden en la seva pràctica quotidiana.

Han de permetre amagatzemar recursos de tota mena que els professors puguin utilitzar i no sigui rendable tenir en un sol centre.

Aquests centres han de tenir el seu territori d'influència molt delimitada, coincidint en una sola població si aquesta és de dimensions considerables.

Els centres de recursos al ser sectorials han de permetre participar amb ells a tots els sectors educatius.

S'han d'evitar els centres de recursos específics per temàtiques o sectors molt específics de la població. Aquests sols tenen sentit quan l'especificitat requereixi recursos sofisticats i cas que no siguin rendables (sords, cecs, ensenyaments tècnics molt especialitzats, etc.).

2.3. Altres tipus de recursos

Altres tipus de recursos que no s'han d'oblidar i que són necessaris per aconseguir que l'escola estigui oberta a la diversitat són:

- Disminució ratio/aula.
- Reducció ratio/aula en cicle inicial, en cas de integració d'alumnes amb deficiències específiques...
- Personal administratiu a tots els centres.
- Hores específiques per tasques de coordinació, direcció, etc.
- Claustres de dimensions reduïdes, no superiors a 40-50 persones.
- Ajuts específics d'altres professionals per activitats «extraescolars o complementaris».

2.4. Formació dels diferents professionals que intervenen a l'escola

Tan mestres, professors, tutors, mestres de suport, mestres especialistes, EAP, òrgans directius i de coordinació, necessiten de formació permanent (també inicial però aquesta ja s'aborda en altre ponència).

Aquí parlarem només de la formació permanent per remarcar un aspecte -n'hi ha més evidentment- que ens sembla essencial: el marc de la formació bàsica permanent ha de ser

el claustre de professors. Sols així, treballant i reflexionant col.lectivament l'acció aducativa del centre avanca, doncs si aquesta no és col.lectiva dificilment s'incideix en l'alumne en la seva globalitat.